

Compendiū theologie

facit et exequit. Cognoscit iste defectū suum. cōpunctusq; ppositū et intētionē suā mutat. omniaq; in deū referre incipit. et intētiōe deo seruiendī et ad regulā suā amodo in dicta religiōe vult viuere. Ista subsequēs supaccedēsq; intētiō/ istū actum viuendī in religiōe fm quid informabit. quia scz quo ad ipm actū in se ac etiā omnes alios singulares actus. qui post illaz supaccedentē intētiōem fiēt. qz eos meritorios. et istum vere religiosum q̄ prius nō erat/ efficiet. Quo ad quid etiā non informabit. quia oēs alios singulares actus precedētes. meritorios efficiere nō potest. Hec etiā respectu eoz. cum transacti sint potest actus interior volūtatis cum ista supaccedenti intētiōe reiterari. Et ad istū ppositū respectu scz istoz actū qui sic in fieri existūt et intētiōis supaccedentis/ satis pertinere videt illud beati Gregorij in omelia. Restat vt quisq; ille est q̄ ad supnam patriā tēdit/ nequaq; se a vicijis mundi huius honestate cōtineat. Qui et si quedā aliq̄ndo bona pro honestate inchoat/ in eius intētiōe nō debet pmanere. nec p bono ope/ presentis huius mundi gloriā q̄rere. sed totā spem in redēptoris sui aduentu cōstituatur. etc. Ecce mentio de bonis inchoatis/ et de mutatōe intētiōnis etc. Et put in supiorib; exemplificatum est de informatōe ipoz actū quo ad meritū. simili modo exemplificari facile est de eoz informatōe quo ad demeritū cū eadem quo ad hoc ratō existat. **R**esolutio finalis est ista. q̄ intētiō actus/ tā interiores ipius volūtatis/ q̄ exteriores ex ipis procedētes/ qui realiter et trāfacti sunt. subsequēs seu superaccedens/ nullo modo potest ex se ipsa eos quo ad meritū vel demeritū informare. **E**x vero dicat actus interior volūtatis cum intētiōe subsequēti seu supaccedenti reiterari. etc. Jam pprie loquēdo illa reiteratio esset noua voluntatis actus. et sic respectu eius posset et deberet dici intētiō pcomitās et nō subsequēs. Sed ista p mediocrib; et simplicib; et q̄ magis conscientiarū scrupuli cognosci et quietari valeāt vt sepe tactum est/ ita late specificari et p exempla declarari libuit. **R**otandū insup et potest poni vt septima regula. Septima regula q̄ actō corporalis potest etiā meritoze ad aliquē finē tēpale referri. dūmodo finis ille tēpale

um finaliter referat. Actō vero spūalis vt predicatio oratō et hmōi. nullo modo potest meritoze ad finē tēpalem referri. etiā si illō tēpale finaliter in deū referat. Et hoc est in effectu qd̄ dicit. Aug. Debe mus māducare vt euāgelisem. nō autem euāgelizare vt māducem. **A**dvertēdū preterea q̄ etiā p modū cuiusdā regule et hec p octaua poni potest. Octaua regula q̄ si in aliquib; actib; seu actionibus/ ad diuersos fines sibi inuicē subordinatos tendentib; / primus vel mediū finis seu pinq̄or intētus ponat seu cōstituatur ali quod tēpale. ordo talis est puerfus. atq; hmōi sic ad istos fines ordinari demeritorij. Bene tamē etiā meritoze licitū est/ duos fines in aliquo actu cōstituere et intendere. vnū scilz tēpalem. et aliū eternū dūmodo illud quod est eternū/ sit principalis et vltimus finis intētus. et nō econtra. **U**t gratia exēpli de istis duob; membris. Optabit aliq; sufficiens et idoneus/ s; indigens/ beneficiū ecclesiasticū. vt scz habeat vnde vitā suam sustētare. et etiam maiorē habeat occasiōem et facultatē deo debite seruiendī. **H**ic sunt duo fines licite intēti. vnus tēpale. et alius eternus. **S**i igit iuxta primū membrū huius notabilis seu regule/ finis p̄m seu ppior sit ipsum dei seruitiū debite facere. et finis vltimus et principalis sit sustentatōem vite habere. tūc ordo est puerfus et actus ad hos fines ordinari de se quo ad salutē eternā adquirendā/ demeritorij. **S**i vero cōtrario modo procedat intētiō. sic scz q̄ finis primus seu pinq̄or sit sustentatōem vite habere. et finis vltimus ac principalis/ sit ipsum dei seruitiū facere. tūc ordo est rectus et bonus. actusq; ad hos fines debite ordinari quo ad salutē eternā adquirendā meritoze. **E**t hec q̄ ad materiā intētiōis ac finis actiōis et opatiōis q̄ntū huic tractatui cōgruere visum est/ dicta sufficiāt.

De esse natura et

Qualitate conscientie. **Q**uo vero ad esse seu naturā ac qualitātē conscientie. est primū sciendū. q̄ cōscientia putat p̄rietatē vocabuli de se satis connotat/ duo dicit et importat. **P**rimo dicit et importat sciētiam. et fm hoc conscientia dici potest qd̄ā habitus naturalis. nō solū cognitiuus.

5

sed etiā motiuus. **D**ouet enī et inclināt animā ad bonū psequendū. et malū fugiendum. Et isto modo inquantū scz scientiā dicit et importat/habet se vt supius. cōiungiturq; ipsi p̄mo habitū naturali/supiorib; lumini ratiōis quod synderesis dicit. ita q; propter hoc aliqui. vt hieronimus et alij ipam synderesim p̄out in supioribus tactū est/ cōscientiā seu conscientie iudiciū dicere voluerint. Et tūc cōscientia de se semp recta est. nā tūc circa vniuersalia agibiliū sicut ipsa synderesis versat.

Secūdo vero dicit et importat cōscientia et magis p̄rie. quandā acceptōem seu acceptatōem ex parte ratiōis. Et enī cōscientia p̄rie loquendo nihil aliud est q; applicatio quedā seu ordinatō sciētie ad aliquē actū. scientia autē in rōne est. qd̄ satis denotat hec prepositio cum. dicit enī cōscientia quasi cū alio sciētia. Et tūc cōscientia p̄rie loquēdo magis est actus q; habitus seu potētia. Istosq; modo se habet vt inferius. magisq; coniūgitur rōni simplici. imo tunc dicit quoddā dictamē rōnis. Et hoc modo nō semp de se est recta. imo frequēter errorē recipit. quia tūc cū scz sic ipsi rōni simplici coniūgit̄ habz circa particularia et p̄ modū cuiusdā cognitionis seu inquisitionis versari. in quib; frequent̄ error et errare cōtingit. **Q**ue clarior p̄ exemplū nonnullorū doctorū cōcipi possunt. **F**ormāt enī quendā quasi cōscientie silogismū. Cuius synderesis maiorē pponit quasi generalē et vniuersalem sic. Nullū malū est faciendū. Cui cōscientia se iuxta primā sui importatiōez seu cōnotatiōem/ ipsi synderesi cōiungēs sine q̄cunq; difficultate assentit. nec tūc errat. Quia circa hmōi maiorē. n̄ est error. **F**ormat deinde ratiō sub ista maiorē vniuersali minorē/ ad aliquē casum seu factū particulare descendēdo. sic Et hoc est malū. Cui minorē si cōscientia se iuxta scdā sui importatiōem seu cōnotatiōez ipsi ratiōi cōiungēs assentiat. potest errare et potest non errare. **I**nfert demū cōscientia ex istis duabus p̄missis cōclusionē sic Ergo hoc nō est faciendū. **Q**ue cōclusio similiter erit falsa vel vera. prout scz ipsa ratiō et conscientia se illi coniūgens in illa minorē errauerit. **E**x etiā cōscientia put magis p̄rie et magis cōiter sumit scz dum magis rōni simplici coniūgit̄/ dicat quandā applica-

tionē seu ordinationē sciētie ad aliqd. sicq; magis actum quendā q; habitū seu potētiā importet. patz ex his que ipsi cōscientie attribuitur. scz testificari. accusare. remordere. reprehendere. excusare. instigare. stimulare. remurmurare. incitare. ligare. retrahere. **Q**ue omnia (vt clarū est) consequūtur quandā actualē applicatōnem alicuius cognitōis seu sciētie ad ea que agunt. **Q**ue quidē applicatō tripliciter habz fieri s̄m diuersitatē triū temporū videlicet p̄teriti presentis et futuri. **U**no etenī modo et respectu p̄teriti temporis habet dicta applicatio fieri. dum scz recognoscit aliquid factū vel nō factū esse. Et s̄m hoc cōscientia de hoc q; sibi vel in malo cōmissio vel in bono omisso aut e conuerso cōscia est p̄tra mentē. testificat eāq; vel accusat. remordet. et rephendit vel etiam excusat. **A**lio modo respectu p̄sentis temporis habet dicta applicatio fieri. dum scz aliquid faciendū imminet vel occurrit. **E**t s̄m hoc cōscientia put de illo in bonū vel malū. s̄m iudiciū rōnis p̄ applicatōnem sciētie seu cognitōis ad illd̄ iudicantis sibi conscia est mentem ipsam facere vel nō facere. instigat et stimulat et recalciat. **A**lio modo et respectu futuri temporis habet dicta applicatio fieri dū scz cōscientia ad aliqua in futurū faciendā vel nō faciendā. put sibi de eis s̄m iudiciū rōnis p̄ applicatōnem sciētie seu cognitōis ad illa iudicantis. conscia est mentem ipsam

incitat et ligat vel retrahit. **P**lures a diuersis doctorib; assignant p̄scientie descriptōes. **U**na a Joh: damasceno. q; cōscientia est lex intellectus nostri. **A**lia a basilio. q; cōscientia est rōnale iudicatoriū. **A**lia q; est cognitō sui ipsius. **A**lia q; cōscientia est habitus mentis. boni et mali discretiui. **A**lia q; cōscientia est credulitas intentiōis ad aliquid faciendū vel nō faciendū. animi deliberatione firmata. **E**x istis cōscientie diffinitionib; seu distinctiōib;. que in effectu bñ resoluēdo in idē cōincidunt. colligi p̄t q; cōscientia respicit et cōcernit/ tam facta q; faciēda. immo omnia tempa respicit. vt factis declaratum est.

De conscientia in discreta. **N**otare solent aliq;. cōscientiā nimis largā/ et etiā nimis strictā cauēdaz

Compendiū theologie

fore aliquas rōnes assignātes Unam scz quia cōsciētia nimis larga generat p̄sumptionē. Namis vero stricta desparōnem. Aliā quia cōsciētia nimis larga frequēter illud qd̄ est malū dicit bonū Namis vero stricta ecōtrario sepe damnat saluādū. Quod nō prout verba iacēt de se sic simpliciter accipiendū est. sed p̄ quādā denotatōem. et maxime in indifferētibus. que scz vt sepe tactū est/ nō habent ex se suosq; genere q̄ sint bona vel mala. meritoria vel de meritoria. Etenī cōsciētia larga/ cōiter et de pluribus que frequētissime occurrūt nullum remorsum habz. et sic plura sepe facit que sic faciendo nō peccat. In quibus tñ si remorsus haberet/ peccaret Exindeq; plura peccata euitat q̄ alias incurreret et committeret. Cōsciētia vero nimis stricta/ ecōtrario cōmuni⁹ et quasi de omnibus et frequētissime sine causa remorsum habet et dubitat Et cū plurima necessario facere habeat. plurima facit. que sic cū remorsu faciendo peccat. in quibus tñ si remorsum nō haberet/ nō peccaret. Exindeq; plura peccata incurrit et cōmittit. q̄ alias nec incurreret nec cōmitteret **C**irca quod ac etiā circa plurima tā iam dictoz q̄ dicendoz bene notādū et aduertendū venit. Ex aliud est cōsciētia. aliud timor cōsciētie. Nō in effectu est dicere. q̄ magna est differentia inter habere de aliq; seu facere cōsciētiā et intelligat̄ formatā. et h̄re solum timorē conscie. quē aliq; et bene cōiter scrupulū conscie vocāt. Conscia etenī put iā dictū est scz formata est qñ finalit̄. i. post discussionē et deliberatōem/ ex diffinitiuā sententiā rōis iudicat et firmat aliqd̄ eē faciendū aut psequendū. vel nō faciendū aut vitandū Et cōtra talem cōsciētiā formatam facere/ etiā si erronea sit. sic scilz q̄ rō in sic discutiendo deliberādo ac diffiniēdo errauerit/ est pctm̄. **T**imor vero cōsciētie seu scrupul⁹ est. qñ nō sic finaliter id est post discussionē et deliberatōem ex diffinitiuā sententiā iudicatur. et firmat aliqd̄ esse faciendū aut psequendū. vel nō faciendū aut vitandū. sed mens interdubia vacillat. nesciēs quid sit meli⁹. nec ad quid poti⁹ teneat Non tñ quoquo modo vellet ommittere quicqd̄ sciret esse placituz diuine volūtati. Et cōtra istū timorē seu scrupulū p̄scientie facere/ nō semp̄ est peccatū. licet periculosus valde sit. et quantū

fieri potest abijciendus et extinguendus. Cause istorū inferi⁹ subiūgent. **P**ro q̄ sciendū q̄ inter cetera que sup̄ p̄nti materia cōsciētie p̄ doctores tractant. due solent licet diuersimode fari et determinari questionēs Ex quarū determinatōe/ tā statim dicta/ q̄ adhuc inferi⁹ in hac eadez materia dicenda. q̄ etiā plura alia que in hoc tractatu circa materiā pctōrū mortalis et venial⁹ tractata sunt/ et adhuc forsan tractabūtur. clarius intelligi poterūt. **P**rima igit̄ questio sic tractari solita est. **U**trū cōscia errans obliget. **S**cdo vtrum cōsciētia errans/ excuset **C**irca primā istarū duarum questionū

Utrū scz cōsciētia

errans obliget: qd̄ vt ponit b̄tus Thom. prima scde sue summe est idē in effectu. q̄ querere. vtrū volūtas a rōne errāte discordans/ sit mala et peccet. Cōformit̄ ad aliq; supra tactoz/ triplicē distinxerūt nonnulli actū qualitātē. videlicet q̄ aliq; sunt de se ex suoq; genere seu natura/ boni Alij sunt de se ex suoq; genere seu natura mali. Alij sunt indifferentes scz qui de se ex suoq; genere seu natura nō habēt q̄ sint boni vel mali. vt leuare festucā de terra vel mouere manū. **D**icūt ergo in effectu. q̄ respectu actū duaz p̄maz qualitātū/ si ratio vel cōsciētia de ipsis iudicet et dicet fm̄ verū eoz esse. suāq; propriā naturā. vtputa qz aliquid qd̄ de se ex suoq; genere seu natura bonū est ratio iudicet vt bonum. et exinde p̄scientia dicat hominē teneri ad illud faciendū. vel aliqd̄ qd̄ de se ex suoq; genere seu natura malū est ratio iudicat vt malū. et exinde cōsciētia illud dicat esse phibitū et sic nō faciendū. Null⁹ est ibi error imō rectū iudiciū. Eadē etenī rōne p̄cipiūtur bona et phibent̄ mala. Sed si rō vel cōsciētia de p̄dictis actibus iudicet et dicet cōtrary eoz esse. suāq; p̄riā naturam/ vtputa qz aliquid de se ex suoq; genere seu natura bonū est/ rō iudicat vt malum et exinde cōsciētia illud dicat esse phibitum/ et sic fugiendū. vel aliqd̄ de se ex suoq; genere seu natura malū rō iudicat vt bonū. et exinde cōsciētia dicat hominē teneri ad illud faciendū. tunc ibi est manifest⁹ error. talisq; rō et cōsciētia dicit̄ errans. Et eodē modo respectu actū tertie qlitatis. si rō vel conscia de eis dicet et iudicet

contra vez corū esse suamq; ppriā naturā
 vtruta/ qz aliqd de se ex suoq; genere seu
 natura est indifferens. ratō iudicet bonū
 vel malū. z exinde cōsciētia dicitur hoīz te
 neri ad illud faciendū vel phibitūz sic nō
 faciendū. Est etiā ibi error. sed nō tātus.
 eritq; talis ratio seu cōsciētia errās. s; nō
 tantū sicut in casu pcedēti. **I**ntra que
 dicitur insup predicti q ratio vel cōsciētia
 circa actus tertie qualitatis errans. scz q
 de se ex suoq; genere seu natura sunt indif
 ferentes. siue sit in picipiendo siue in phi
 bendo obligat. ita q voluntas a tali rōne
 taliq; cōscientia sic errāte discordās. i. cō/
 trariū illius qd sic iudicāt z dicitāt faciēs
 est mala z peccat. Sed ratio vel cōsciētia
 circa actus duaz primaz qlitatū errans
 iudicādo scz dicitādo ea que de se ex suo/
 q; genere seu natura bona sunt vel neces
 saria ad salutē mala esse z sic phibitaz fu
 gienda. v; ea que de se ex suoq; genere seu
 natura mala sunt bona esse z sic ex debito
 faciēda nō obligat. **U**n in talib; volun
 tas a tali rōne taliq; cōscientia sic errante
 discordans. contrariūq; illi? qd sic iudi
 catz dicitāt faciēs. nō est mala nec peccat
 Et ratio p̄t esse. quia nullo mō videri p̄t/
 q aliq; ad id qd de se ex suoq; genere seu
 natura malū est/ possit et maxime ad hoc
 p̄ errorē ratiōis z cōscientie teneri seu ob
 ligari. cuz illud potius ex seipso phibitū
 videat. Ergo etiā ad tale qd quis obligat?
 nō existat. imo ecōtrario videat ab illo p/
 hibitus/ videt q illud nō faciēdo nulla
 rōne peccare poss; imo potius mereatur
 Similiter nec ab eo qd de se ex suoq; ge
 nere seu natura bonū est. posset q; z ma
 xime adhuc p̄ errorē rōis z cōscientie vt ta
 ctū est prohiberi. cū potius ex seipso faciē
 dum videatur. Ergo cū a tali prohibitus
 nō existat. imo poti? ad illud videat obli
 gatus. videt q illud faciēdo nulla rōne
 peccare possit. imo poti? mereat. Non sic
 autē est in indifferētib; que de se ex suoq;
 genere seu natura nec bona nec mala exi
 stunt. Et ideo facili? ex aliqua occasiōe seu
 circūstantia. vtruta ex iudicio rōnis z di
 ctamine cōsciētie possunt bona vel mala
 effici. z exinde ad talia q; teneri z obliga
 ri vel ab eis phiberi. vt satis declarātū est
Sed istā positionē istūq; modū dicen
 di prim approbat z prim impugnat bea
 tus Tho. li. supra notato. Inqntū enim

ponit q ratio vel cōscientia circa actus de
 se suoq; genere seu natura indifferētes er/
 rans/ obligat voluntasq; a tali rōne taliq;
 cōsciētia sic errāte discordans mala est z
 peccat/ eam approbat. Sed inqntū v̄ro
 ponit q ratio vel cōsciētia/ circa actus de
 se ex suoq; genere seu natura bonos l' ma
 los errās nō obligat/ nec voluntas a tali rō
 ne taliq; cōscientia sic errāte discordans
 mala est z peccat/ ipam impugnat. mon/
 strans q idē est dicendū de rōne vel cōsci/
 entia circa actus de se ex suoq; genere seu
 natura bonos vel malos errāte scz q obli
 gat. z q voluntas a tali ratiōne taliq; cōsci
 entia sic errante discordās. mala est z pec
 cat. Sicut dicit de illa que circa act? de se
 suoq; genere seu natura idifferētes errat.
Et causam hui? ex sequētib; effectuali
 ter assignat. Tertū est enī q propriū obie
 ctum voluntatis z a quo ac fm quod ipsi?
 voluntatis bonitas z malicia dependet et
 accipi debet/ est illud quod sibi a ratiōne
 obijcit seu supponit. Non qdē fm q il
 lud ex seipso de sui q; natura est. sed fm il
 lam qualitātē in bonitate vel malicia fm
 quam ab ipā ratiōne apprehendit z ipi vo
 luntati obijcit seu pponit. Etenī (vt frēqn
 tius supra dictū est) ratiō voluntatē moue
 re habet z mouet fm sui obiecti apprehē
 sionē z fm illud qd apprehēdit. Tertū est
 insup (vt iam modicū supra satis declara
 tū est) q ratio. etiā quod bene notandū ē.
 credendo forsan se debite voluntati diuine
 p̄formare. licet tamē tūc erret. p̄t qnq; ali
 quod obiectum apprehēdere z voluntati
 obijcere seu proponere fm aliā qualitātē
 quā illud de se ex suoq; genere seu natura
 nō habet. sic q nō solum cōringere potest
 in actib; de se ex suoq; genere seu natura
 indifferētib;. sed etiā z eodē modo in casu
 bus q de se ex suoq; genere z natura sunt
 boni z mali. Et est enī q eodē mō po
 test ratio aliqd quod de se ex suoq; gene
 re seu natura bonū est apprehēdere. ac vo
 luntati obijcere seu pponere vt malum et
 econtra sicut illud quod de se ex suoq; ge
 nere seu natura indifferēs est potest vt bo
 num vel malū apprehēdere. ac vt tale vo
 luntati obijcere seu pponere. Cū ergo p̄e
 dicta magis ad ppositū applicando z grā
 alicuius exēpli/ ratio aliqd quod de se ex
 suoq; genere seu natura bonū est appre
 hendit vt malū/ z sicut malū. z p cōsequēs

Compendiū theologie

dicante consciētia fugiēdum ipsi voluntati obijcit seu proponit. iā illud efficitur est propriū obiectū ipsius voluntatis. Nō quidē sub rōne boni et tanq̄ bonum q̄s uis de se ex suis natura bonū existat. qz nō est ut tale ab ipsa rōne apprehēsum et ut tale ipsi voluntati obiectū seu propositū. sed sub rōe mali et tanq̄ malū de per accidens. et sic fugiendū. qz ut tale est ab ipsa rōne apprehēsum. et ut tale dictate etiā consciētia ipsi voluntati obiectū seu propositū. **S**ic ergo ut videt̄ in isto casu. propriū obiectū voluntatis est malū et fugiendū. q̄s uis ut tactū est in illō ut tale apprehēdēdo ac ut tale ipsi voluntati obijcēdo seu proponēdo. ipsa ratio ipsiusq̄ consciētia errauerit. Si nūc ergo ipsa voluntas tali rōi taliq̄ consciētie dictamini q̄s uis errātī cōtradiccēdo in tale suū obiectū feratur et se applicet. certū est qz ferat̄ et se applicet in obiectū malū et dictate consciētia fugiendū. et p̄ cōsequēs est mala et peccat. cū voluntarie ferat̄ et se applicet in malū et fugiendū. sit p̄ctm̄. Hec inspicit̄ qz ut sepe dictū est. illud in qd̄ sic ipsa voluntas ferat̄ sit de se ex suoq̄ genere seu natura bonū. Quia ut in tale ipsa voluntas non ferat̄ nec ferri potest in ipm̄. qz ut tale non est suū propriū obiectū. et p̄ cōsequēs etiā nec ab eo ut a tali p̄t̄ aut debet ipsius voluntatis bonitas dependere et attendi. Cū iura supra tacta ipsius voluntatis bonitas vel malicia a sui propriū obiecti. si quidē vera eētia seu natura sed q̄litate sub q̄ a rōne siue recta siue errate apprehēdit̄. ipsiq̄ voluntati obijcit̄ seu proponit̄ depēdere habeat et attendi. Et si hīc eadē rōne dicit̄ p̄t̄ de illo quod de se. ex suoq̄ genere seu natura malū est. si rō illud ut bonū apprehēdat et ut bonū et p̄ consequēs ipsa dictante consciētia debitū et faciendū ipsi voluntati obijciat seu proponat. Nā illud propriū ipsius voluntatis obiectū. nō quidē sub rōe mali et tanq̄ malū q̄s uis de se suis natura malū existat. qz nō est ut tale ab ipsa rōne apprehēsum. nec ut tale ipsi voluntati obiectū seu propositū. Sed sub rōne boni et tanq̄ bonū de per accidēs. et p̄ consequēs debitū et faciendū. qz ut tale est ab ipsa rōne apprehēsum. et ut tale dictate etiā consciētia ipsi voluntati obiectū seu propositū. Et ideo si voluntas tali rōni taliq̄ consciētie dictamini cōtradiccēdo. tale suū obiectū

facere et adimplere recuset. clarū est qz bonū et dictante consciētia debet et faciendū recusat. qz ut tale est suū propriū obiectū et sic est mala et peccat. qz voluntarie quod debitū et faciendū est. recusare/p̄ctm̄ est. **E**t si in casibz p̄dictis opponēdo diceret̄ qz voluntas sic tali rōni taliq̄ consciētie dicramini erranti cōtradiccēdo bñ mouet̄. qz ferat̄ et se applicet in bonū et aufugit malū et sic nō est mala nec peccat. imo bona est et bñ facit. patet clare responsio ex statū dictis. Non enī sequit̄ si voluntas in illud quod de se ex suoq̄ genere seu natura bonū est ferat̄ et se applicet. vel illō qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura malū est aufugiat. qz p̄pterea bñ faciat et bona sit. nisi illō faciat sub debita qualitate ac debito mō. sic se qz si in illō qd̄ bonū est ferat̄ et se applicet. hoc faciat sub rōne boni et tanq̄ in bonū. vel si illō qd̄ malū est aufugiat hoc faciat sub rōne mali et tanq̄ malū. nō enī quoad deū seu quo ad meritū vel demeritū inspicit̄ t̄m̄ illud qd̄ fit. sed sub qua q̄litate et quo mō seu animo illud fit. **H**ūc ad propositū in casibz supra dictis. licet enī ut ibi satis deductū est voluntas quo ad p̄mū casum ferat̄ et se applicet in illō qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura bonū est. nō t̄m̄ hoc facit rōne boni et tanq̄ in bonū qz ut tale nō est suū propriū obiectū nec sibi ut tale a rōe propositū. sed ferat̄ et se applicet in illō sub rōne mali et tanq̄ malū. Quia ut tale est suū propriū obiectū sibi qz ut tale a rōne propositū. Et sic licet in bonū ferat̄ et se applicet. nō t̄m̄ facit sub illa bona q̄litate nec bono mō seu aīo. sed sub mala q̄litate et malo mō maloq̄ aīo. et ideo talis voluntas nō est bona nec bñ facit. sed ē mala et male facit et peccat. Et idē de scdo casu respectu illius qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura malū est. sed a rōne errate apprehēdit̄ ipsiq̄ voluntati obijcit̄ seu proponit̄ ut bonū. Nā licet t̄m̄ voluntas aufugiat illud qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura malū est. nō t̄m̄ illō facit sub rōne mali et tanq̄ malū qz ut tale nō est suū propriū obiectū nec sibi ut tale a rōne propositū. sed illō aufugit sub rōne boni et tanq̄ bonū. qz ut tale est suū propriū obiectū. sibi qz ut tale ab ipsa rōne propositū. et ut satis ibi deductū est. Et ideo talis voluntas nō est bona nec bene facit sed mala et male facit et peccat. **A**d propositū predictoz duorum

casu pro clariori eoz intellectu / possunt
 iuxta effectū dictoz ipsius beati Thome
 poni duo exēpla. **P**rimū exēplū respec-
 tu primi casus. credere in xpm est per se
 bonū z necessariū ad salutē. sed volūtas ī
 hoc bonū nō fert. nisi fm quod sibi a rōe
 obijcitur z proponit. Si ergo ipsi volun-
 tati a ratione errāte proponat vt malum
 z sic dictante cōscientia nō faciendū. z ni-
 hilominus ipa voluntas tali rationi ta-
 liqz cōscientie dictamini cōtradicēdo. in
 illō ferat z se applicet. clarū est q in illud
 ferat z se applicabit sub rōne mali z tanqz
 malū z nō faciendū. Non qz de se sui qz
 natura malū sit. zc. sed est malū zc. de p ac-
 cidens ex tali scz apprehēsiōne rationis q
 vt malū zc. illud apprehēdit. z vt malum
 ipsi volūtati pponit. Et sic talis volūtas
 de se erit mala z peccabit qz voluntarie in
 malū zc. ferat z se applicare malū est pecca-
 tum. Et ad hoc propositū dicit philoso-
 phus. viij. eth. q per se loquēdo ille incon-
 tinēs est qui nō sequit rationē rectam sed
 de p accidens Ille etiā incōtinens est qui
 nō sequit rōem falsam. i. erroneā. **S**e-
 cundū exēplū respectu secūdi casus. for-
 nicari de se et suo qz genere seu natura. est
 quoddā malū. sed volūtas in istud malū
 nō fertur nisi fm q sibi a ratiōe obijcitur
 z proponit. Si ergo a casu ipi voluntati
 a rōne errante proponat vt bonū z neces-
 sariū ad salutē z sic dictante cōscientia vt
 debitū z necessario faciendū. z nihilomi-
 nus ipa voluntas tali rationi taliqz con-
 sciētie dictamini cōtradicēdo illud au-
 fugiat facere qz recusat. clarū est q illō au-
 fugiet z facere recusabit sub ratiōe boni
 et necessarij ad salutem. zc. et tanqz bonū
 et necessariū ad salutem. nō quia de se sui
 qz natura bonū sit et necessariū. zc. sed est
 bonū et necessariū. zc. de p accidens ex ta-
 li scz apprehēsiōne ratiōis. que vt bonū z
 necessariū. zc. ipi volūtati pponit Et sic ta-
 lis voluntas de se erit mala z peccabit. qz
 voluntarie bonū z necessariū ad salutem
 auferre et recusare facere. malū et pecca-
 tum est. Non tamē vt omnia sane intelli-
 gan in casu istius vltimi exēpli / tali ratiōi
 taliqz rōnis dictamini sic errāti se cōfor-
 mando / bñ faceret. sed solū q etiā cōtradi-
 cendo male facit et peccat. quod quō fieri
 possit inferius latius declarabit. **C**on-

cludit igif finaliter et simpliciter ipse bea-
 tus Thom. post multa hinc inde p eum
 allegata. q omnis volūtas a ratione siue
 recta siue errāte discordās / sit in illis seu
 circa illa que de se et suo qz genere seu na-
 tura indifferentia sunt / siue in his et cir-
 ca ea que de se et suo qz genere seu natura
 bona vel mala existunt / semp mala est et
 peccat. Et quibz et per que satis effectua-
 liter ad primā duarum principalū que-
 stionū supra formatarū p affirmatiuā re-
 spōdere videtur. q scilz cōscientia errans
 obligat. Quod tamē respectu voluntatis
 a ratiōe et cōscientia errante seu erronea
 discordātis sic intelligendū est. q licet ta-
 lis voluntas semp de se sit mala et peccet.
 non propterea tamen vt statim aliquali-
 ter tactū est / sequit q quotienscūqz tali ra-
 tioni et cōscientie sic erranti concordat
 ipsa voluntas bona sit et bene faciat. Est
 etenim dare casum in quo voluntas ratio-
 ni et cōsciētie erranti seu erronea disco-
 dando et cōtra id quod dictaret faciendo
 esset mala et peccaret. Et nihilominus eti-
 am cū eis concordādo et faciendo quod
 dictarent mala esset et peccatum cōmit-
 teret. **V**t puta quando ratio et cōscientia
 vt est in vltimo exēplo statim supra po-
 sito errando dictarent aliquid quod esset
 cōtra deū eiusqz legem et pcepta. Disco-
 dando vero facit cōtra dictamen ratiōis
 et cōscientie in quo est semp. saltē interp-
 tatiue dei cōtemptus. Et hic est proprie
 casus in quo cadit pplexitas. z exinde eti-
 am dū ad dictam primā questionē supra
 positā respondendo dicit. q cōscientia eri-
 am errās semp obligat. nō est intelligen-
 dū q semp simpliciter obliget ad faciendū
 z subsequendū illō quod ipsa dicat. sed
 sub disiūctiōe ad faciendū. i. et sequendū
 illud qd ipsa dicat vel ad se deponendū.
 vt clarius inferius ex dicēdis pate. epo-
 terit. **P**ro quo clarū intelligēdo. et qz
 materia ista frequenter occurrit / nec clare
 ab omnibus put bene expediret intelligif
 vtile visum est positionē circa hoc domi-
 ni bonauētura quā ad dictā primā qstio-
 nem effectualiter. licet sub alijs terminis
 rōdēdo ponit hic applicare. **F**ormat enī
 questionē sic **U**trum teneamur ad omne
 id quod cōscientia dicat esse necessariū ad
 salutē. Et sub p̄dicto titulo qstionis for-
 mat etiā tres alias qstio-
 nes qstio sub. l. n. a. e.

Z

Cōpendiū Theologie

quas p idem quasi mediū soluit. Et sunt
be in effectu. **U**trū omnis cōscientia liget.
z vtrū liget ad omne quod dicitur. **U**trū
homo sit ppletus quādo conscientia sibi
vtrū dicitur z lex diuina dicitur cōtrarium
Lui sit magis obtempandus. vel consciē
dictamini. vel pcepto plati. cū sibi inuicē
obuiāt z cōtrarianē. **C**irca q̄rum q̄ru/
oz questionū dissolutōem. ponit dictamē
pscie/triplici respectu ad tria genera actu
um psiderari posse. satis ad ppositū distin
ctōis supra posite. licet sub alijs v̄bis. Et
intelligat vt ponit de dictamine cōscien
tie p modū pceptōis vel phibitiōis nō
p modū consilij siue psuasionis. quod p
prie est dicere q̄ intelligendū est de cōscie
tia formata z non de solo timore seu scru
pulo cōscientie. quoz satis supra notata
est differētia. **A**liq̄n etenī cōscia dicitur
ea q̄ sunt fm legē dei. aliq̄n dicitur ea que
sunt cōtra legē dei. aliq̄n dicitur ea q̄ sunt
p̄ter legē dei. **Q**uādo autē cōscia dicitur
que sunt fm legē dei. ipsa simplr ligat ad
faciendū illō qd̄ ip̄a dicitur. imo cū in isto
casu homo iā ad ea q̄ sic cōscia dicitur sit
p legē diuinā ligatus z obligatus. cōscia
q̄ sic illi legi p̄cordat/nō solū ligat imo et
ligatum ostendit. ita q̄ in effectu duo liga
mina cōcurrunt. Et talis cōscia nullo
mō est deponēda seu abijciēda. imo toto
effectu sequēda. **N**ō vero cōscia dicitur
ea que sunt p̄tra legē dei/ ip̄a etiā cōscia
simpliciter ligat z obligat nō quidē ad fa
ciendū qd̄ ip̄a dicitur sed ad deponendū.
Quia cū talis p̄scia erronea errore repu
gnāte legi diuine q̄diu ip̄a manet/ponit
z tenet hoīez extra statū salutis. z ideo ne
cesse est eā deponere. qz siue tūc hō faciat
quod ip̄a cōscia dicitur siue eius opposi
tū. peccat mortalit̄. Faciēdo etenī in isto
casu quod ip̄a cōscia dicitur/facit cōtra
legē dei. qd̄ clarū est peccatū mortale esse.
Faciēdo vero oppositū illi? qd̄ ip̄a con
scia dicitur adhuc peccat mortalit̄. non
rōne quidē opis qd̄ tūc facit. sed qz malo
modo facit. Facit enī in contēptū dei. qz
licet illō qd̄ tūc facit de se nō displicat deo
facit tūc acsi displiceret deo cū faciat illud
quod sua cōscia sibi deo displicere dicitur.
Sic ergo facit qd̄ deo displicere credit. fa
ciendo at̄ qd̄ deo displicere credit/ deū cō
tēnit. qz de? nō tūc attendit qd̄ hō faciat.
sed q̄ animo faciat. z sic mortalit̄ peccat

Et bñ circa tā hic q̄ in supioribz dicta
z tractata aduertat. qz quorū scūqz sit mē
tio q̄ volūtas a rōne p̄ponēte z dictate ea
que sunt p̄tra legē seu pceptū dei discor
dans mala est z peccat/intelligat put z in
telligendū est. qm̄ nō clare z euident̄ cogno
scit vtrū illa q̄ sic ip̄a ratō pponit z dicitur
sint cōtra legē seu pceptū dei. imo intel
ligi debz vbi talia q̄ sic ip̄a rō pponit z di
ctat/credūtur esse fm legem z pceptū dei.
Nā si clare p̄gnosceret qz rō humana pro
poneret z dicitaret aliqd̄ p̄tra legē seu pre
ceptū dei talē rōez nullus teneret seq̄ nec
tunc rō eēt totalit̄ errās. s̄z pot̄ q̄si mali
ciose agēs z corrupta. Sed qm̄ rō errans
aliqd̄ qd̄ est p̄tra legē z pceptū dei pponit
z dicitur vt dei pceptū ac sue legi cōforme.
tūc est vere errās. Et tunc dictamē talis rō
nis contēnere. est idē qz dei pceptū contē
nere saltē interpretatiue vt satis supra fre
claratū est. Item dū in supioribus sit fre
quēter mētio de eis q̄ de se ex suoqz gene
re seu natura bona vel mala sunt. z de eis
q̄ sub rōne boni z mali apprehēdunt/in
telligat sp̄ de bonis vel malis fm legē z p
ceptū dei. **U**trū qz de se vel ex aliq̄ circū
stantia talia sunt vel vt talia apprehēdū
tur. Quia alias nec virtutes nec peccata/
z per consequēs nec merita nec demerita
essent. Et sic nō proprie ad materiā p̄sen
tem iactaret z cōgtuerent. **Q**uādo autē
cōscia dicitur ea q̄ sunt p̄ter legē dei/ipsa
cōscia ligat z obligat. s̄z nō simplr imo
fm quid z sub quadā disiunctiōe seu alē
natiua. Scdm̄ qd̄ enim ligat z obligat.
qz q̄diu manet/sub disiunctiōe seu qua
dā alternatiua ligat z obligat. qz ligat et
obligat ad faciendū qd̄ ip̄a dicitur vel ad
se deponendū. Ita qz homo in isto casu te
net talem cōsciam deponere. vel adim
plere. qd̄ ip̄a dicitur. **U**trū pot̄ cōscia
dicitur qd̄ necessariū est ad salutē leuare se
stucam de terra vel nō portare capucium
in ecclesia oportet vel istā cōscia de
ponere vel q̄diu manet festucaz de terra
leuare aut capuciū in ecclesia nō portare.
Et ratio huius est. quia cū talia sint p̄ter
legem dei. nullus ad ea faciēda vel nō fa
ciēda de eorum natura obligatur. sed cū
circa ea accedit dictamē consciē/ iā hō ce
tali dictamine obligat ad ea faciēda vel
nō faciēda. cū pus nō obligaret. qz p̄tra
dictamen consciētie facere. est pctm̄. **L**um

igitur q̄d̄m manet tale cōsciētie dictamē
maneat talis obligatio. oportet eā neces-
sario adimplere. alias esset pctm̄. Quā
tale consciētie dictamē depositū est. tūc sub-
lata est illa obligatō q̄ ad talia faciendū vel
nō faciendū obligabat. Et tunc illa talia
sunt vt p̄us de s̄m̄ natura erant scz̄ indis-
ferētia. et tūc ea facere vel nō facere s̄l̄iter
indifferēs est. z̄ sic nō est aliquod pctm̄.

71

Hūc ergo iuxta effectū dictoz̄ ip̄ius dñi
bonauēture p̄dicta ad solutionē ip̄arum
quatuor questionū p̄ modū cuiusdā epi-
logi applicādo. respectu p̄ie z̄ p̄cipalis
questiōis. patet ex p̄dictis. q̄ nō semp̄ te-
nemur ad om̄e id quod cōsciētia dicitur eē
necessariū ad salurē. z̄ tamē q̄d̄m manet
peccam̄ si nō facim̄ illud qd̄ cōscia dicitur
Ergo nō tenemur facere illud qd̄ ipsa dī-
ctat. Quia (vt ex p̄missis patz̄) illā obliga-
tionem alio mō euadere seu tollere possu-
mus scz̄ talē consciāz̄ deponēdo. **R**espe-
ctu vero sc̄de questionis patet ex p̄dictis
q̄ omnis consciā ligat. sed nō semp̄ ligat
ad omne quod dicitur. In eis enī q̄ dicitur
fm̄ legē vel p̄ter legē. ipsa vt iā dictū est li-
gat ad id qd̄ dicitur. in primis qd̄ simplr̄
in sc̄dis vero sub distiūctione scilz̄ ad id
qd̄ dicitur vel ad se deponēdū. In eis vero
q̄ dicitur p̄tra legē dei. ipsa ligat sed nullo
modo ad ea que dicitur. sed simplr̄ ad de-
ponēdū. **R**espectu at̄ tertie questionis
patet ex p̄missis q̄ licz̄ hō in casu dicte q̄-
stionis possit dici p̄plexus ad tps̄ q̄d̄m
scz̄ talis consciā sibi manet. simplr̄ tamē
loquēdo nō est nec debet dici p̄plexus. qz̄
potest imo tenet talem cōsciām deponere
p̄ aliq̄e modo z̄ infra tactoz̄. **R**espectu
vero quartē questiōis patet ex p̄missis q̄
q̄n̄ p̄latus precipit ea que sunt fm̄ legē
dei vel p̄ter legē dei. magis est sibi obediē-
dum q̄ dictamini cōsciētie. imo in his ca-
sib̄ talis cōsciētia que tali p̄cepto p̄lati
contrariā simpliciter est deponēda. qz̄ iā
in his casib̄ cōtra p̄ceptū p̄lati facere. eēt
cōtra legē dei facere. De primis nō est du-
biū cū tunc fm̄ legē dei p̄cipiat. De sc̄dis
vero que scz̄ sunt p̄ter legē dei. hoc idē pa-
tet. qz̄ p̄ceptū p̄lati iā ea que sic p̄ter
legē dei erāt. facit fm̄ legē dei esse. Quā-
do vero p̄latus p̄cipit ea que sunt cōtra le-
gē dei. magis est obediendū dictamini
consciētie q̄ p̄lato qz̄ in hoc casu manifestū
est q̄ p̄trariū illius qd̄ p̄latus p̄cipit. s. il-

lud qd̄ tunc cōsciētia dicitur. est fm̄ legē
dei. Et sic iuxta supra tacta. ad illō facien-
dū sunt q̄si duo ligamina. i. ligamē legis
dei z̄ ligamē cōsciētie. Et p̄terero p̄ceptū
p̄lati nullū est in hoc casu ligamē. qz̄ sim-
pliciter nō obligat. qz̄ p̄tra legē dei p̄cipit
Et intelligat hoc iuxta modicū supra
tacta de dictamine consciētie formate. q̄ scz̄
clare z̄ euidenter cognoscit vel finaliter in
animo iudicat z̄ firmat. tale p̄ceptū p̄lati
esse cōtra legē dei. quia si solū esset timor
vel scrupulus cōsciētie. necesse eēt aliter z̄
magis p̄ p̄ius cōsulere z̄ discutere. anteq̄
tale p̄ceptū p̄lati contēneret. **T**riplex
autē modus consciām deponēdi reperitur

2

Primus est ex seipso. p̄ forte scz̄ z̄ feruen-
te meditatiōem z̄ discussiōem casus incū-
bentis. ac ratiōnū circa ip̄m occurrentiū.
diligensq̄ studiū op̄inionū ac sententia-
rū doctoz̄. Et hoc q̄n̄ homo noticiā legē
diuine lumēq̄ scientie ex seipso habz̄.
Sc̄dus modus est p̄ discretū z̄ diligentē
inq̄sitiōem z̄ inuestigatiōem a trās z̄ pi-
tis. ip̄ius legis diuine. Et maxime eis q̄s
q̄s peritiores z̄ magis probare vite. iudi-
cio suo cōmode rep̄ire poterit. Et interdū
iuxta grauedinē casus. vehemētiaq̄ mo-
tus seu dictaminis ip̄ius consciētie. plu-
res ac frequēter. z̄ hoc quādo homo de se
nescit de dicta sua consciētia casusq̄ sibi
incubente. iudicare. vtp̄ura qz̄ noticiā le-
gis diuine non habz̄. In his duob̄ modis
necessaria om̄ino est hūiliatio sp̄s. ac q̄-
dā sui intellectus captiuatio. vt. s. pie velit
credere z̄ cōsentire obedireq̄ eis q̄ per se le-
git. vel ab alijs audit. Iuxta dictum apl̄i
Captiuantes oēm intellectū in obsequium
p̄pi. Hoc est dicere q̄ ql̄ibet in credendis
pl̄d̄z̄ cōsentire fidei q̄ sibi. z̄ in agēdis pl̄
credere alijs q̄ sibi. **T**ertius modus est per
p̄uersionē mētis z̄ recursū ad deū. ei. qz̄
consiliū. p̄ humilē z̄ deuotam ac frequēter
orōem. vbi z̄ quādo deest cōsiliū humanū
Iuxta illud sacre scripture. Cum ignora-
mus qd̄ agere debeamus. hoc solū habe-
mus residui vt oculos nostros dirigam̄
ad te. q̄uis et hic modus non debeat ab
alijs duob̄us p̄cedētib̄ deesse. immo
cum eis concurrere. **Q**ui autē alio mo-
do. vt frequēter apud plures contingit
consciētiā suā deponit. magna peri-
ricula et p̄ius q̄m plures forsan credant.
incurrit. Tuncq̄z / non est proprie con-

Cōpendiū Theologie

scientie depositio. sed contēptus grauis/
z supba p̄sumptio. Beat⁹ enī homo q̄ sp̄
est pauidus in eis scz q̄ ad salutē p̄tinent
¶ Ex istis trib⁹ modis cū nōnullis sup̄
us tractatoz/possunt notari octo ex qb⁹
causari z puenire solet ipius consciētie er
ror. Prīmū est ignorātia. qñ scz q̄s ne
scit qd sibi eligendū vel declinandū sit

Secūdū est negligētia. cū quis scz negli
git p̄sciētā suā discutere. vel si p⁹ discussi
onem se expedire nesciat. negligit tūc ab
alijs q̄rere Tertiu⁹ ē supbia. qñ scz q̄s nō
humiliat intellectū suū vt meliorib⁹ z sa
pientiorib⁹ se credere velit. ¶ Quartū est
singularitas. qñ scz hō suū p̄ziū sensum
seqns/nō vult se alijs p̄formare. nec seq̄vi
as cōes bonoz. s̄ qd̄ li. nūeroz scribitur.

Extrema castroz p̄sumpsit ignis ¶ Qui
tū est affectio inordinata. q̄ sepe inclināt
p̄sciaz ad id qd̄ hō tūc appetit. z sic fac̄ eā
a sua rectitudine deuiare Juxta dictū Se
neca Perit om̄ne iudiciū/cū res trāsierit in
affectū. ¶ Sextū est pusillanimitas. pro
pter quā. s̄. q̄s freq̄nter timz ea q̄ fm̄ rectū
iudiciū rōis timēda nō sunt. ¶ Septimū
est pplexitas. qñ. s̄. hō se inter duo peccata
positū esse credit z vtrūq̄ declinare qñ. s̄.
in vnū incidat iudicat ipossibile. S̄z ad
vez (vt ex supra tactis satis patet) pplexi
tas proprie loquēdo nihil est simplr. sed
fm̄ qd̄. tamē pōt esse aliq̄s pplexus. fm̄. s̄.
consciaz erroneā. sed statī vt etiā supra ta
ctū est/eā deponēdo p̄t liberari. ¶ Octa
uū est hūilitas. cordisq̄ puritas An̄ Bre
go. Bonaz mentiū est ibi culpas agno
scere vbi culpa nō est. ¶ Septem prima
sunt mala z rep̄hensibilia. z error ex eis p
ueniēs valde piculosus. Octauū p̄o lau
dabile est. errorq̄ ex eo pueniēs/p̄z me
ritoz. imo nec error proprie dici dz. sed
quedā humilis suoz defectū suoz fragi
litaris recognitio. dū tamē nō sit nimius

A

¶ Respectu secunde duarum questionū
principaliū qua scilz queritur.

Utrum consciētia

errans seu erronea excuset. qd̄ iuxta eūdē
beatū Thomā vt de p̄ria q̄stione p̄cipa
li in simili dictū est. est idē in effectu q̄ q̄
rere. vtz volūtas rōi errātī seu erronee cō
cordās/sit bona: veniūt iuxta intentōem
ipius beati Thomae p̄siderāda q̄ sequunt̄

¶ Primo (vt freq̄nter in sup̄iorib⁹ dictū

est) bonū z malū in moralib⁹z magis cla
re ad propositū ceptū loq̄ndo/ q̄ ad meri
tū z demeritū/ p̄sistit in actu inq̄ntum est
volūtarius. ita q̄ bonitas vel malicia/ ali
cui⁹ act⁹/ ab ipa volūtate seu volūtatis im
perio depēdet. qz si actus eēt inuolūtari⁹
nec meritori⁹ nec demeritori⁹ esset Et hīc
est illud sepe allegatū beati Aug. q̄ omne
pctm̄ volūtariū est adeo. q̄ si volūtariū
nō esset pctm̄ nō eēt ¶ Aduertendū est in
sup̄ q̄ quoad p̄positū/ p̄ns ignorātia sub
duplici q̄litate inuenit. Una est q̄ causat
inuolūtariū. i. q̄ dū cōtingit seu occurrit/
reddat seu efficit actū inuolūtariū. z hoc
proprie indirecte. qz scz priuat hoīez a co
gnitiōe q̄ p̄erigit ad hoc q̄ aliq̄d volūtari
um existat Alia est ignorātia q̄ nō causat
inuolūtariū. i. que dū p̄tingit seu occur
rit/nō propterea actū inuolūtariū reddat
seu efficit. q̄ inferius magis declarabunt̄.
Ex qb⁹ duob⁹ dare seq̄tur q̄ illa ignorā
tia que dū p̄tingit seu occurrit reddat seu
efficit actū inuolūtariū. tollit a tali actu
oēm rōem boni z mali moralis/meriti q̄s
z demeriti. Illavero q̄ dū occurrit nō red
dat seu efficit actū inuolūtariū. dictā rōez
boni z mali meritiq̄s z demeriti nō tollit.
¶ Ex p̄dictis q̄ vt iā statī dictū est/ tal rō
boni z mali meritiq̄s z demeriti/ a volūta
te depēdet ¶ Est p̄terea p̄ p̄dictoz z aliq̄/
rū subseq̄ntiū itellectu notādū q̄ ignorā
tia triplici mō seu sub triplici respectu se
p̄t ad actū volūtatis h̄re ¶ Uno mō antecē
denter ¶ Alio mō p̄comitant ¶ Et alio mō
cōsequēter ¶ Antecedēter at̄ se h̄z ignorātia
ad actū volūtatis/ qñ nō est volita/ seu vt
iā dicat̄ volūtaria. z tamē est causa volen
di aliq̄d qd̄ alias homo nō veller scz si ta
lis ignorātia nō esset vtputa qñ hō igno
rat aliquā circūstantiā act⁹ quā scire non
tenebat/ z ex hoc aliquid agit quod nō fa
ceret si illam circūstantiā sciret. Et po
nit ipse beatus Thomas exemplū de illo
qui diligētia de hinc inde circūspicien
do adhibita/ ignorās aliquem trāsire per
viam/ proijcit sagittam/ qua trāsēuntē in
terfecit In isto enim casu/ ista ignorātia
istius circūstantie/ scz trāsitus istius ho
minis non est volita nec volūtaria/ qz iste
proijciēs sagittā bene voluisset trāsire
illi⁹ hominis scire/ z tamē est causa volen
di quia alias iste homo nō voluisset scilz
proijciendi illā sagittā/ quā alias nō pie

B

eisset. si scz illā circūstantiā transitus illi⁹ hominis sciuisz. Et ita de multis alijs q̄ frequētissime occurrūt. Et hec ignorantia sic antecedēs simpliciter causat inuoluntariū. i. dū contingit z occurrit actū inuoluntariū reddit seu efficit. **C**ōcomitāter autē se habet ignorantia ad actū voluntatis/quādo est de eomet qd̄ agitur. qd̄ si etiā sciret/nihilomin⁹ ageret. ita q̄ ipa ignorantia nō inducit ad volendū vt illō fiat. sed solū cum tali facto cōcurrūt. ita q̄ si mul cōtingit illud esse factū. z esse ignoratum. **U**t iuxta exemplū beati Tho. de illo qui q̄rit hostē occidere. z animo suo occidere firmavit. cōtingit q̄ casu vel in ne more vel alias istum hostē sagitta vel lancea occidit. sed dūz eum occidit. credit occidere ceruū. In isto enī casu ista ignorantia q̄ tunc hostis ille ibi esset z q̄ tūc occidat. cōcurrūt cū ipso facto scz cum ipsa occisione. ita q̄ simul cōtingit illū hostē occidi z occidi ignorari. nec ipa ignorantia q̄ scz ille hostis tūc ibi esset/inducit istuz occidē ad eū occidendū. qz ita bene euz occidit. si ibi tūc eū esse sciuisset sicut occidit quādo ignorabat Et talis ignorantia dum cōtingit seu occurrit non reddit seu efficit actū inuoluntariū. quia nō causat aliqd̄ quod sit repugnās volūtati. i. p̄ quod volūtas si sciret impediret facere qd̄ tunc facit. vt satis est considerare in exemplo statim posito. Sed talis ignorantia si bene aduertat bñ causat seu efficit actū. p̄ illo instāti quo fit nō voluntariū. sic scilz q̄ pro illo instāti quo sic voluntas nō habeat actualiter volitionē illū actū faciendi vt etiā patet in dicto exēplo statim posito. Clarū est enī q̄ ille occisor p̄ illa hora qua illū hostē sic a casu occidit/ nō habet actualit̄ volūtatē eū occidēdi. qz tunc ibi eū eē ignorabat. imo ceruū ibi eē z ceruū occidere credebat. Hec seq̄tur q̄ si talis ignorantia reddat seu efficiat actū nō voluntariū. q̄ p̄terea eū reddat inuoluntariū. **D**igna etenī int̄ ista duo est dīna. Reddere etenī seu efficere actū nō voluntariū/ ē facere qd̄ volūtas p̄ instāti quo ille actus fit/ nō habeat actualē volitionē eū faciendi. Reddere vero seu efficere actū inuoluntariū est facere q̄ voluntas actualē seu habitualē volitionē habeat illū actū nō p̄ficiēdi. q̄ valde int̄ se differūt. **D**igna etenī differētia est inter non velle facere. et velle

nō facere. **P**rimū p̄dictorū vt iā tactū est bene causat seu efficit ignorantia p̄comitans. de q̄ nūc agit. Sed scdm̄ nō causat nec efficit. Et ratio est. qz idē nō pōt eodē instāti esse actualiter volūtū z ignoratū. sz bñ pōt eodē instāti esse habitualit̄ seu dispositiue volūtū z ignoratū. **C**ōsequēt autē se habz ignorantia ad volūtātē. in q̄ntū ipsa ignorantia est volūta seu volūtaria. **N**ō duobz modis cōtingere pōt. **U**no mō directe. **A**lio mō indirecte. **D**irecte quādo actus volūtatis fert̄ in ipam ignorantia. sicut cū aliq̄s vult ignorare. vt excusatiōez peccati habeat. vel vt a peccādo nō retrahat. **J**uxta illō iob. xxiij. **S**cientiā viarū tuarū nolum⁹. Et hec dicit̄ ignorantia affectata. **I**ndirecte vero itez duplicit̄ cōtingere potest. **U**no mō cū aliq̄s actu nō p̄siderat qd̄ cōsiderare debet z pōt. Et hec dicit̄ ignorantia male electōis. vel ex passiōe aliqua. vel ex malo habitu. pueniēs. **A**lio modo cū aliq̄s noticiā quā de aliq̄bus deberet habere nō curat adquirere. z fm̄ hunc modū ignorantia vniuersaliū iuris que q̄s scire tenet/ volūtaria dicit̄. q̄si p̄ negligentia pueniēs. **L**ū enī nō nisi p̄pter negligentia habeat. voluntarie haberi videt̄. **H**ūc igit̄ p̄dicta ad p̄positū solutionis p̄dicte scōde questōis p̄ncipalis iuxta intentōem eiusdē beati Thome applicādo. **S**i rō vel conscia/ erret errore volūtario. q̄ scz nō causat inuoluntariū. vtputa quia puenit ex ignorantia. vt p̄comitāte. q̄ scilz cū actu cōcurrūt nec ad ipm̄ p̄ficiendū inducit. vel cōsequēte q̄ scz volūta seu voluntarie est. vel directe p̄pter negligentia vtputa qz est error seu ignorantia circa id qd̄ q̄s scire tenet vel p̄siderare d̄z p̄t. tūc talis error rōis vel p̄scie/ nō excusat quin voluntas tali rōni vel p̄sciētie sic errātī p̄cordās sit mala. **S**i aut̄ sit error q̄ causat inuoluntariū vtputa ex igrantia antecedēte. q̄ ex igrantia alic⁹ circūstantie absq̄ oī negligentia causat. pueniēs. tūc talis error rōis vel p̄scie/ volūtate. tali rōni vel p̄scie sic errātī p̄cordātē excusat. vt nō sit mala. vtputa grā alic⁹ exēpli **J**uxta eū/ dē btūm Tho. si rō z p̄scia alicui⁹ adeo errent q̄ sibi dictēt q̄ possit ad v̄torē alicuius accedere. volūtas tali rōi z p̄scie sic errātī p̄cordās/ mala est nec excusat/ eo q̄ error ille puenit ex ignorantia legis dei. quā scire tenet vel inq̄rere. **S**i aut̄ ratio z con/

• Cōpendiū theo. De natura

scientia p̄dicti hominis in hoc errent/ q̄
aliquā mulierē quā loco sue vxoris de no
cte submissam ignorat/ credat esse vxorē
suā. ⁊ illa muliere debitū reposcere/ velit
eā cognoscere/ excusat volūtas ei⁹ vt non
sit mala. Quia error iste ex ignorantia ali
cuius circūstantie prouenit. q̄ inuolun
tariū causat. ⁊ sic excusat. ¶ Possunt alia
multa exempla cōcipi ⁊ ad p̄positū appli
cari. immo fr̄q̄nter occurrūt casus diuer
si in hac materia. ¶ Pro ampliori adhuc
tam p̄dictorū/ q̄s materie in se declaratiōe
expediēs v̄sum est determinationē trius
questionū. quas sup sc̄do sententiaꝝ tra
ctat dñs petrus de tharēthasia/ ordinis p̄
dicatoꝝ/ olim Innocēti⁹ papa. v. hic iu
xta effectū dīctorū suorū. breuiter subne
ctere. Prima questio est. Utrū ignoran
tia sit peccatū? Utrū ignorantia excusat
p̄ctm? Que ignorantia excusat p̄ctm? ¶
Circā primā questionē/ norandū primo
fm eū venit/ q̄ cū culpa sit defectus volū
tarius/ eius rei q̄ debet inesse/ ipa ignora
tia inquantū caret volūtario caret culpa
sed inquantū habet de volūtario/ habz de
culpa. ¶ Tū insup vt etiā dicit priuatōes
p̄ habitis cognosci habeāt. vt puta iuxta
p̄positū ceptū loquēdo. ignorantia p̄ sci
entia. aduertendū venit q̄ triplex quātū
ad materiā p̄ntem spectare videt̄ repit̄ sci
entia. Una est imprinētū ad salutē. Alia
vtiliū ad salutē. Alia necessariorū ad salu
tem. Imprinentiū ad salutē. vt scire geo
metriā vel arithmetricam vel hmōi vtiliū
ad salutē. vt scire epl̄as pauli. act⁹ ap̄lorū
⁊ hmōi. Necessariorū ad salutē. vt scire xij
articulos fidei. decē precepta legis. septē
peccata mortalia ⁊ hmōi. Et intelligant̄
hec fm status ⁊ grad⁹ p̄sonaz. qz aliqd est
necessariū ad salutē scire respectu vnus/
quod solū esset vtile respectu alterius Ali
quid etiā est necessariū vni ad salutē scire
explicite. quod sufficeret alteri scire impli
cite. ⁊ similiter de plurib⁹. ¶ Respectu q̄z
p̄ oppositū triplex. etiā repitur ignorantia
scz imprinentiū ad salutē. vtiliū ad salutē
⁊ necessariorū ad salutē. Prima siue sit vo
luntaria siue inuolūtaria nō est peccatū.
Sc̄da siue etiā volūtaria fuerit siue inuo
lūtaria. nō est de se p̄ctm. licet homo eam
contēnendo peccare posset. Tertia p̄o ig
norantia scz necessariorū ad salutē. itez tri
plex repitur. Una scz om̄ino inuolūtaria

Alia om̄ino voluntaria. Et alia p̄imvo
luntaria. p̄im inuoluntaria. Prima ē in
eis qui scire nō possunt. vt sunt infantes
pueri ⁊ hmōi. ⁊ hec nō est in culpa. ⁊ p̄ cō
sequens nec p̄ctm sed solū est quedā pena
inquantū scz ignorantia/ scientie carētiam
⁊ sic quandā imp̄fectōem dicit. Sc̄da est
in eis qui scire possunt. sed nolunt. Et sic
ignorantia velle habere vident̄ ⁊ affecta
re. Et hec proprie nō dicit̄ pena cū sit vo
lita. sed est culpa ⁊ p̄ctm. nō rōe q̄dem ig
norantie in se. Ignorare etenim de se nullū
p̄ctm est. sed rōne puerse volūtatis igno
rādi ea q̄ q̄s scire tenet ⁊ q̄ sibi necessaria
sunt ad salutem. Nec enī malū actū culpe
velle/ solū modo p̄ctm est. sz etiā velle ma
lum pene ordinātis ad culpā. q̄lis est ig
norantia eoz que sciri debet. est peccatū.
Tertia ignorantia est in eis q̄ scire p̄nt et
bene vellēt/ sed scire negligūt. Et hec par
tim est pena p̄im culpa ⁊ p̄ctm. Pena q̄
dem inq̄ntū scz talis ignorantia que vt ta
ctū est quandā imp̄fectōem dicit. nō est p̄
prie volita. immo quodāmodo displicēs
Culpa vero ⁊ p̄ctm inq̄ntū ex defectu ho
minis. sua scz negligētia venit q̄ ipse sci
entiam eoz que scire tenet ⁊ que sibi necessa
ria sunt ad salutē/ nō habet cū habere. pos
set. ⁊ sic quodāmodo volūtarie hāc igno
rantia habere videtur. nō quidē volūtate
efficiente vt in p̄cedēti. sed volūtate omit
tente q̄ licet nō p̄prie ⁊ vere. effectualit̄ t̄n
⁊ interpretatiue volūtas est. Et ex his patz
solutio predictę prime questiois. ¶ Se
cunda vero predictarū trium questionū/ E
eisdē q̄si medijs fm p̄fatū doctore dissol
uit. ¶ P̄supponit enī p̄rio illud tā sepe
supra tactū. q̄ scilz oē p̄ctm inq̄ntū est vo
lūtariū intātū est p̄ctm. Ex q̄ infert q̄ illō
q̄d diminuit de voluntario diminuit de
p̄ctō. Deinde illā triplicē dīnaz ignoran
tie in determinatiōe q̄stiois p̄cedētis posi
tā/ effectualit̄ resumit dicēdo. Ex p̄ria ig
norantia om̄ino inuolūtaria q̄ dicit̄ inuinci
bilis qz vinci nō p̄t. vt q̄ est in pueris ⁊ a
natura insensatis a toto. i. totalit̄ excusat
p̄ctm. ¶ Sc̄da p̄o ignorantia scz om̄ino vo
lūtaria/ q̄ dicit̄ ignorantia affectata nullo
mō excusat p̄ctm. quia vt p̄ magistz sen
tentiaꝝ dicitur. Et si talis ignorantia ex
cuset inquantū ignorantia est. aggrauat
tamē inquantū est affectata. Vñ tantum
aggrauat quantū excusat. Et circa hanc

ignorantiā qz de ipsa frequēter verbū oc/currit/aduertat. qz nulla ignorantia de se est simplicit̄ affectata. Et enī om̄es hoīes iuxta phm/naturaliter scire desiderāt. sed est bene aliq̄ ignorātia de p̄ actidens affectata. inquantū scz sciētia ei opposita creditur debere hominē mouere seu induce/re ad aliqd̄ quod ipse nō vult z qd̄ sibi displicet. **T**ertia vero ignorātia scz p̄tim voluntaria z p̄tim inuoluntaria. qz scz vt satis supra tactū est a voluntate omittēte. nō autē a voluntate efficiēte seu approbāte p̄cedit. excusat a tāto. sed nō a toto. i. nō totaliter excusat p̄ctm̄. sed bñ grauitatē peccati diminuit. Ita qz peccatū p̄ tales ignorantia cōmissum/nō est de se ita graue/ si cut esset si talis ignorātia nō haberet. Et intelligat̄ hoc de ignorātia que p̄ aliquē modū dat cām ipsi peccato. sic scz qz si ipsa nō esset/peccatū illud nō cōmitteretur vel nō eodē mō cōmitteret. Nam est alia quedā species ignorātie om̄e generaliter p̄ctm̄ cōcomitans de qua nihil ad p̄ns p̄positū. **C**irca vero tertiā z vltimā p̄dictaz triū questionū sic distinguēdo dicit p̄fatus doctor. qz duplex est ignorantia. **Q**uedā est facti quedā est iuris Igno rantia facti dupliciter cōtingere potest Aut scz adhibita diligentia. z hec excusat a toto. quod exponat̄ vt supra. Et exēpli ficat de cōcubitu iacob cū lya primogeni ta filia laban. quē concubitu talis igno rātia excusauit. Aut talis ignorātia facti contingit nō adhibita debita diligentia. z hec excusat a tanto. sed nō a toto. quod etiā vt supra exponat̄. z exemplificat de fa cto lamech dū occidit caym. cū tamē ferā putaret occidere. Qd̄ factū talis igno ran tia nō excusauit a toto sed bñ a tāto. **I**g no rātia autē iuris vt iam aliq̄liter in su p̄ioribus declaratū est/sub duplici quali tate repitur. vna vincibilis. alia inuinci bilis. Vincibilis quā scilicet vt etiā supra expositū est qz vicere potest. iterū duplex repitur. Una affectata. qñ scilz iuxta etiā superius notata aliquis ea q̄ iuris sunt q̄ scire tenet z scire potest/scire nō vult. imo illam eorū ignorantia quodāmodo ne a peccato retrahat̄ se habere cōplac̄ Et hec ignorātia in nullo se excusat. nec scilz a to to/nec a tanto. Alia dicit̄ simplex. cū. s. iux ta etiā sup̄i notata aliq̄s ea q̄ iuris sunt que scire tenet/bñ scire veller. s. cum scire

possit negligit. Et hec ignorātia excusat a tanto sed nō a toto. **I**gnorātia vō in uincibilis sub duplici etiā qlitate repit̄. Una innata. alia incidens Innata oīno excusat. z a tanto. z a toto. vt infantibz. z a natura insensatis. Incidēs vero itēz du plex est fm̄ scz qz duplici p̄tingere potest Una nāqz incidit sine culpa. Alia vō in cidit ex culpa. Prima q̄ scz sine culpa in cidit. vt qñ grā exēpli homo dādo opam rei licite/efficit furiosus. z hec qñ totalit̄ ligat seu impedit rōem seu vsum rōis ex cusat a toto. alias nō. De secūda vero in cidētī scz ex culpa. vt qñ hō p̄stitit cām sue ignorātie duplex est opinio. Una est que ponit qz si talis ignorātia rōnem seu vsum rōis oīno ligat seu impedit. tūc pec catū quod seq̄tur excusat. **E**t grā exēpli Cū furiosus q̄ p̄ suā culpā incidit in fu riā. ex vi illi furie occidit hoīm. talis enī nō peccat. qz vt anīal brutū in solo impe tu mouet z nō rōne. Alia est opinio q̄ po nit qz talis ignorātia nō excusat a toto. s. bñ a tāto. Cū in casu p̄cedētī talis furio sus vt dicit̄ min⁹ peccat. qz si furiosus nō esset. peccat tamē. Prima opinio pbabili or videtur. Propter dubiū tamē/talibz si sanētur debet fm̄ canones penitētia iniū gi. **E**t hec q̄ntū ad naturā seu qualitātē conscientie dicta sufficiant.

De natura qualita B

Nte z numero circūstātiarū
 Vnc de natura z qlitate z nūe ro circūstātiarū aliq̄ dicēda ve niūt. Et enī vt sup̄i tactū est ad cognoscēdā dīnāz nature z qlitatē p̄ctōz tā mortal̄ qz venial̄. n̄ modice p̄fert h̄mōi circūstātiarū naturā coḡscere diligētqz dū casus occurrūt p̄siderare ac debite attēde re. Et hinc ē qz cōit̄ p̄ doctores tres assign tur cause p̄ncipales. p̄t̄ qz h̄mōi circūstā tiarū p̄sideratō/n̄ solū ad scia; moralē. sed valde p̄ncipalr̄ ad scia; theologica p̄tin; qlis nō dubiū est scia regim̄is istructōis z directōis aīaz maxie in foro p̄niali. q̄ vt d̄t̄ Reg. i pastorali Ars ē artū. scia scia; **P**ria cā est qz h̄mōi scia theolo gica cō siderare h̄z act̄ h̄ūanos. fm̄ qz per eos hō ad b̄ritudinē salutēqz etnā ordiat̄. Dē at̄ qd̄ ad aliq̄ finē ordiat̄ oportet illi fini p̄portionatū. Actus at̄ h̄ūani fini p̄portio nant̄ fm̄ quādā cōmensuratōem que fit